

Medeni Kanuna Göre Çocuğun Ana-Babasına Karşı Korunması

Prof.Dr.Emine AKYÜZ*

Giriş:

Çocuk Hakları Sözleşmesinin 9. maddesi çocuğun ana-babasına karşı korunmasını düzenlemiştir. Sözleşmenin 5. maddesi, ana-babanın çocuğu yetiştirme hakkına sahip olduğunu belirttikten sonra, 9. madesi, ana-babanın çocuğa kötü muamele etmeleri, ihmal etmeleri gibi durumlarda resmi makamlar tarafından çocuğun ana-babadan alınması da dahil olmak üzere gerekli tedbirlerin alınacağını hükme bağlamıştır.

Türk Medeni Kanununda Çocuk Hakları sözleşmesinin bu maddeleri doğrultusunda ayrıntılı hükümler vardır. Medenî Kanun çocuğun ailede ana-babası tarafından yetiştirilmesinin ideal bir durum olduğu görüşünden hareket etmiştir. Kanunun 262-264. maddelerine göre ana-baba çocuğu yetiştirmek, ona sevgi ve şefkat göstermekle yükümlüdür. Kanun bu görevlerini yerine getirebilmeleri için ana-babaya velayet hakkı vermiştir. Velayet, çocuğun şahsına, mallarına özen ve onu temsil hususunda ana-babaya yüklenen görevlerle bu görevlerin en iyi biçimde yerine getirilmesini sağlayan yetkilerden ibaret yalnızca çocuğun korunması amacını güden bir kurumdur.

Ana-baba velayetin kendilerine yüklediği gö-

revleri yeterli biçimde ya da hiç yerine getirmezlerse hâkim çocuğu ana-babasına karşı korumak için gerekli tedbirleri alır (TMK m. 272, 273, 274).

I. Ana-Babanın Çocuğun Şahsına Gösterecekleri Özenin Sınırları

Çocuğun şahsının korunmasında ana-babanın yükümlülüklerinin sınırları iki bakımdan incelenebilir.

A. Çocuğun Şahsına Gösterilecek Özenin Nisbî Sınırı

Ana-babanın çocuğun şahsına özen gösterme görevlerinin nisbî sınırını herşeyden önce, çocuğun bedensel ve fikirsel yetenekleri ile eğilimleri belirler. Bu sonuç, Türk Medenî Kanununun, çocuğa muayyen bir mesleğin seçiminde ana-babayı onun eğilim, yetenek ve arzularını nazara almakla yükümlü tutan 265. maddesinden çıkmaktadır. Gerçekten, çocuğa verilen eğitim, öğretim ve özellikle de seçilen mesleğin onun yetenek ve isteklerine uygun olması gerekir. Yeteneklerine uygun olmayan bir mesleği öğrenmeye ana-baba, çocuğu zorlayamaz.

* A.U. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretimi Üyesi

Ana-babanın çocuğa özen gösterme görevinin sınırlarını belirleyen diğer bir hususta bizzat kendilerinin bedensel ve psikolojik yetenekleridir. Bu da, Medenî Kanunumuzun, ana-babanın, çocuğu imkânlarına göre yetiştirmekle yükümlü olduklarını ifade eden 264. mad. II. fıkrasından anlaşılmaktadır. Ana babanın imkânları çocuğa gösterecekleri özenin içerik ve kapsamı bakımından önemli olduğu gibi, bu özenin en az ve en yüksek ölçüsünü tayin etmesi bakımından da önemlidir.

Nihayet, ana-babanın çocuğa gösterecekleri özenin sınırları çocuğun ve ana-babanın ekonomik, sosyal şartlarına da bağlıdır. Ana-babadan, çocuğa ekonomik ve sosyal imkânlarının üstünde bir bakım ve ihtimam göstermeleri istenemez¹.

Her ne kadar kanun koyucu, bireyin kişiliğini korumayı ve bunu en iyi biçimde gerçekleştirmeyi arzu etmiş ise de, genel hayat şartları, kanun koyucunun bu çabasının tam olarak gerçekleşmesini engeller. Çünkü, çocuk belli bir çevrede doğar. Kanun koyucu, çocuğun doğduğu ve bağlı olduğu bu çevrenin şartlarını dikkate almak zorundadır. Bu nedenle o, ana babadan gerçekleştirilmesi mümkün olmayan isteklerde bulunmaktan kaçınmış ve MK.nun 264. mad. II. fıkrasında "Ana-baba çocuğu kudretlerine göre yetiştirmekle mükelleftir" kuralını koymuştur. Bu kural, ana babanın hem kişisel yeteneklerini, hem ekonomik imkânlarını ve hem de sosyal mevki - ni içine alacak genişliktedir².

B. Çocuğun Şahsına Özenin Mutlak Sınırı

Yukarıda ana-babanın çocuğun şahsına gösterecekleri özenin sınırının kural olarak ana-babanın ve çocuğun kişisel, ekonomik ve sosyal yetenek ve imkânlarına göre tayin edileceğini belirtmiştik. Bununla beraber Medenî Kanunumuz, Çocuğa asgari bir özenin mutlaka gösterilmesini istemektedir. TMK. 273. md. I. fıkrası bu ihtimamın asgarî ölçüsünü dolaylı biçimde bildirmektedir: "Çocuğun bedenî ve fikrî gelişimi tehlikede bulunur veya çocuk manen metruk (terkedilmiş) bir halde kalırsa, hâkim çocuğu ana ve babadan alarak bir aile nezdine ya da bir müesseseye yerleştirebilir." Şu halde, kanun koyucu bir taraftan çocuğa gösterilecek özeni ana ba-

banın yeteneklerine tabi tutarken, diğer taraftan da ana-babayı çocuğa, onun bedensel ve fikrî gelişiminin tehlikeye maruz kalmayacağı, veya onun manen terkedilmiş duruma düşmeyeceği ölçüde ihtimam göstermekle yükümlü tutmaktadır. Hâkim, bu asgarî ihtimamı göstermeyen ana babadan çocuğu alabilir. Ancak bu, çocuğun ana-babasına karşı korunması için en son başvurulacak bir tedbirdir. Başka bir ifade ile, ana-baba çocuğa bu asgari özeni gösterebildiği sürece onu ana-babasından ayırmak gerekir*. Eğer ihtimam bu sınırın altına düşerse ancak o zaman devlet çocuğun güvenliğini korumak için müdahale etmelidir. O halde çocuğun mutlak ihtimam görebilme talebi son olarak devlete yönelmektedir³.

Devletin bu görevi üzerine almasının Medenî Kanunumuzun çocuğun korunmasına ilişkin hükümleri bakımından büyük önemi vardır. Ana-babadan mümkün olmayan şeylerin talep edilememesi halinde, kanun bakım ve ihtimam görevlerinin nisbî olacağını kabul etmek zorunda kalmıştır. Böyle bir durumda, çeşitli nedenlerden dolayı çocuğu yetiştirebilme yetenek ve imkânlarına sahip olmayan ana-babaların çocuklarının tehlikeye düşecekleri açıktır. Fakat, devlet kendini bu durumdaki çocukları eğitip yetiştirmek yani korumak ile görevli sayarsa çocuğun gelişimi güven altına alınmış olur⁴.

II. Hakimin Müdahalesi A. Genel Olarak

Hâkimin ana-babanın velayet hakkına müdahalesinin dayanağını özel hukuk alanında esas itibarıyla Medenî Kanunun 272, 273 ve 274. maddeleri teşkil eder. Kanunun diğer bazı maddelerinde de hâkimin müdahalesini gerektirir şartları düzenleyen hükümlere yer verilmiştir.

Çocuğu tehdit eden tehlikenin çeşitli olması hâkimin alacağı tedbirlerin de çeşitli olmasını gerektirir. Kanun koyucu bu hususu Medenî Kanunda mümkün olduğu ölçüde dikkate almaya çalışmıştır. Başka bir deyişle MK. tedbirlerin seçiminde hakime geniş takdir yetkisi vermiştir.

Fakat, bu geniş takdir yetkisine rağmen hâkim yine de belirli sınırlar içinde kalmak zorundadır. Bir kere herşeyden önce, özel hukuka göre alınacak ted-

birlerin konusunu velayet hakkı teşkil eder. Bu nedenle koruma tedbirleri ancak bu çerçevede alınabilir. Bu bakımdan ana-babaya kendilerini muayene ve tedavi ettirme gibi bir mükellefiyet 272 ve devamındaki hükümlere göre yüklenemez⁵. Buna karşılık ana-babaya bazı tavsiyelerde bulunmak, bu tavsiyelere uyulmaması halinde çocuğun korunması için velayetin kaldırılması da dahil gerekli tedbirlerin alınacağını ihtar etmek mümkündür.

Bundan başka, velayet hakkına müdahale, ancak çocuğun güvenliğinin korunabilmesi için gerekli olduğu ölçü ve tarzda olmalı, bu ölçünün sınırları aşılmamalıdır. Velayet hakkına gereksiz tecavüz anlamını taşıyan tedbirler uygun görülmezler. Aksi takdirde ana-babanın velayet hakkının bütünlüğü ve devamına ilişkin kişilik hakları zarar görmüş olur⁶. Esasen çocuğun yararları da aile içi ilişkilere ve ana-babanın haklarına aşırı müdahaleden kaçınmayı gerektirir.

Hâkimin müdahalesi, ana-babaya yardım şeklinde olmalıdır. Bundan başka, hâkim, çocuğun güvenliği yanında, ana-babanın iyi niyet kurallarına göre yapmaya muktedir olduğu görevleri onların üzerinden almama ilkesini de gözden uzak tutmamalıdır.

Alınacak tedbirin seçimini çocuğu tehdit eden tehlikenin derecesi de etkiler. Yani, hâkimin alacağı tedbirlerin ağırlığı çocuğu tehdit eden tehlikenin ağırlığına da uygun olmalıdır.

Bu hususlardan başka, burada "hâkimin hukuk yaratırken ve takdir hakkını kullanırken gözönünde tutması gereken kurallara da uyması gerekir. Yani hâkim, duygularının etkisi altında kalmamalı, düşüncelerini her olayda objektif ve olumlu sonuçlara dayandırmalı ve bulunduğu çözüm tarzının kanundaki hükme de saygı göstererek şartlara uygun olmasına itina göstermelidir⁷.

B. Tedbirler

Medenî Kanunumuz çocuğun şahsının korunması için hâkim tarafından alınabilecek tedbirleri iki ana gruba ayırır. Birinci gruptaki tedbirler velayet hakkını ana-babada bırakan ve nisbeten daha hafif olan tedbirlerdir. Hâkim kanunun kendisine verdiği yetkinin sınırları içerisinde çocuğun korunması için

uygun olan her tedbiri alabilir. Bu nedenle, bu tedbirleri hafif ve genel tedbirler olarak nitelendirmek mümkündür (MK. m. 272).

ikinci gruptaki tedbirler ise çocuğun ana-babadan alınmasını (MK. m. 273) ya da velayet hakkının kaldırılmasını öngören durumları içerirler (MK. m. 274, 275). Bu nedenle bu tedbirleri de özel ve ağır tedbirler olarak nitelendirebiliriz.

Çocuğun doğrudan doğruya korunmasını sağlayan bu hükümlerden başka, Medenî Kanun, çocuğun yararlarının zarar görebileceği bazı durumlarda onun bu yararlarını korumak için özel hükümler koymuştur (MK. m. 137, 148, 161 gibi).

1. Hafif ve Genel Tedbirler

Medeni Kanununun 272. maddesi vesayet makamlarına ailenin sorunlarına karışma yetkisini vermektedir. Bu makamlar, ailedeki yetersizliklere dik-kati çekebilirler, ana babaya tavsiyeler verebilirler, çeşitli yardım imkânlarına işaret edebilirler, ikazda bulunabilirler, ya da çocuğun bakımı, öğretimi ve eğitimi için somut bir takım emirler verebilirler. Ayrıca hâkim bir şahsı veya kurumu ana-babaya rehberlik yapmak üzere görevlendirebilir. Ana-babaya somut emirler verilmesi ve onların denetime tabi tutulması velayet hakkını bir ölçüde kısıtlar. Sözü edilen diğer tedbirler ise velayet hakkına kısıtlama getirmezler.

a) Hafif ve Genel Tedbirlerin Şartları

a) Ana-Babanın Görevlerini İhmal Etmiş Olmaları

Medenî Kanununun 272. maddesinin uygulanabilmesi için ilk şart, ana babanın görevlerini ihmal etmiş olmalarıdır⁸. Acaba ana babanın görevlerini ihmal etmiş sayılmaları için kusurlu olmaları gerekir mi? Her ne kadar "ihmal" kavramı kusurlu bir davranışı içermekte ise de, bugün uygulamalarda ve doktrinde MK. 272 ve 273. maddelerine göre velayet hakkına müdahale için kusur aranmamaktadır. Çünkü, çocuğun güvenliği ilkesi, çocuğun korunması için alınacak tedbirlerin, ana-babanın kusuruna değil, çocuğun güvenliğinin tehlikeye düşmesi esasına bağlı olmasını gerektirir. Şu halde kanun, görevin

hangi nedenle olursa olsun yerine getirilmemesini "ihmal" olarak nitelendirmiştir. Bununla beraber, ana-babanın kusurlu olması, hâkimin alacağı tedbirleri dolaylı biçimde etkiler⁹. Çünkü, ana-babanın kusum çocuğun, özellikle tehlike içinde bulunduğunun ve korunmaya olan ihtiyacının işaretidir. Kusurun mevcut olmadığı hallerde tehlike daha hafiftir ve bu nedenle de mümkün olduğu ölçüde hafif tedbirlerle yetinmek gerekir. Tedbirin amacı tehlikeyi ve tehlikenin, çocuğa zarar vermesini önlemektir. Bu nedenle alınacak tedbirin ölçüsü de tehlikenin, korunmaya olan ihtiyacın derecesine ve nihayet ana babanın kusuruna bağlı olacaktır.

Acaba ana-baba hangi hallerde görevlerini ihmal etmiş sayılırlar? Velayet hakkının kapsadığı hak ve görevler çeşitli olduğu için, bunların ihlâli yolları ve biçimleri de çeşitlidir. Bunu gözönünde tutan kanun koyucu hangi hareketlerin görevin ihmalini oluşturduğunu saymaktan kaçınmıştır. Kanundaki kısa açıklamalar da aynı nedenden dolayı örnek niteliği taşımaktadır. Bununla beraber göreve aykırı davranışı, yazılı veya yazılı olmayan hukukun veya yetkili makamın ana babaya yüklemiş olduğu herhangi bir görevin ihlâli veya hakkın kötüye kullanılması şeklinde tanımlamak mümkündür¹⁰.

Hakkın kötüye kullanılması suretiyle meydana gelen görev ihlâli ana babanın ya haklarını hukuka veya ahlâka aykırı bir amaca ulaşmak için veya yalnızca aşırı bir şekilde kullanmaları halinde söz konusu olur. Hakkın kötüye kullanılmasının bu iki şekline tedip hakkını örnek gösterebiliriz. Şöyle ki, ana baba çocuğu ölçülü, fakat hukuka ve ahlâka aykırı bir davranışa, örneğin hırsızlığa, dilencilığe itmek için tedip ediyorsa haklarını birinci şekilde kötüye kullanmış sayılırlar.

İkinci anlamda hakkın kötüye kullanılması ise ana-babanın çocuğu haklı bir şekilde ve iyi niyetle, ancak aşırı olarak tedip etmeleri halinde söz konusu olur¹¹. Aşırı veya amaca aykırı bir tedip çocuğa beden bakımından zarar verebileceği gibi, onun fikir ve ruh sağlığını da tehlikeye sokabilir¹².

b) Görev ihmali ve tehlikenin hukuken önemli olması.

Hâkimin müdahalesi için, ana-babanın göreve aykırı hareketlerinin önemli yani görev ihmalinin

hâkimin müdahalesini haklı kılacak derecede ağır olması gerekir¹³. Yetkili makamlar ana-babanın hafif bir ihmali halinde müdahale etme yetki ve görevine sahip değildirler. Çünkü, böyle önemsiz ihmal durumları günlük hayatta sık sık meydana gelir. Bu nedenle hâkimin her olayda müdahale etmesi mümkün olmadığı gibi çocuğa zarar da verebilir¹⁴. Öte yandan, bakım ve ihtimam görevinin muayyen bir kısmı yerine getirilmesi ana-babanın anlayış ve iradesine bırakılabilen ve bırakılması gereken doğal bir yükümlülüktür¹⁵.

Görev ihmalinin hukuken önemli olması, çocuğun bu ihmal sonucunda zarar görmesi veya hiç değilse bir tehlike ile karşı karşıya bulunmuş olmasını ifade eder. Şu halde, ana-babanın görevlerini ihmalde ağırlığın ölçüsünü çocuğun güvenliği teşkil eder.

Medenî Kanununun 272. maddesi müdahalenin şartlarını ana-babanın görevlerini gereği gibi yerine getirmeyerek çocuğun güvenliğinin tehlikeye düşmesi esasına bağlamak suretiyle hâkime geniş takdir yetkisi vermiştir. Başka bir ifade ile kanun, hâkimin müdahalesini gerektiren şartları sınırlayıcı biçimde tek tek saymayarak çocuğun karşılaşılabileceği önemli tehlike durumlarını ve tarzlarını kapsamına almıştır¹⁶.

Her çocuk, gelişim süreci içerisinde bir çok tehlikeli durumlara karşılaşılabılır. Her olayda müdahale ederek tehlikeyi giderici önlemleri almak vesayet makamlarının görevi değildir. Diğer bir deyişle ana-babanın her yanlış davranışı hâkimin müdahalesine yol açmaz¹⁷. Bunun nedeni, vesayet makamlarının hem sınırlı bir takım imkânlarla sahip olmaları, hem de hâkimin ana-baba çocuk ilişkilerine müdahalesinin sadece iyileştirici değil, aynı zamanda bu ilişkileri bozucu etkisinin de bulunmasıdır¹⁸.

Bu nedenlerle hukuk doktrininde, çocuğun korunması amacıyla alınacak tedbirlerin, hâkimin müdahalesi ile çocuğun karşılaştığı tehlike arasında açık bir oransızlık olmadığı takdirde caiz olacağı ilkesi getirilmiştir¹⁹.

Çocuğa zarar verebilecek tehlikelere ilişkin görüşler de zamanla değişmektedir. Bu husus her şeyden önce bilimsel araştırmaların sonuçları için geçerlidir. Yani bilimsel gelişmelere uygun olarak, araştırma sonuçları değişmektedir. Toplumda çocuk

yetiştirmeye ilişkin görüşler ve uygulamalar da bu bilimsel çalışmalardan zaman içinde olumlu yönde etkilenmektedir. Özellikle, çocuğun, gelişimin hedeflerine uygun biçimde yetiştirilmesini sağlayan tek bir yöntem yoktur. Bir çok farklı eğitim tarz ve yöntemleri ile çocuğun güvenliği korunabilir²⁰.

Ana-babanın uyguladığı eğitim yönteminin çocuğun güvenliğini tehlikeye düşürüp düşürmediğini değerlendirmek uzmanlar için de kolay bir iş değildir, uzmanların ve resmî makamların bu konuda yanlış karar verebileceklerini dikkate almak gerekir. Çocuğun maruz kaldığı tehlike ne kadar açıksa, yanlış karar verme ihtimali de o kadar az olur. Bu nedenle, hâkimin müdahalesi için tehlikenin sadece önemli olması değil aynı zamanda teşhis edilebilir olması da şarttır²¹,

c) Somut Bazı Örnekler

Ana-baba tarafından çocuğa gösterilen ihmalin hukuken önemli olup olmadığı sorunu, bir yandan somut olayın özelliklerine, diğer yandan da çevrenin sosyo-kültürel şartlarına ve bilimsel araştırmaların verilerine göre değerlendirilmelidir. Bu konuda verilmiş eski mahkeme kararlarından ihtiyatla (çekinice) yararlanmak gerekir. Başka bir deyişle, güncel bir olayın değerlendirilmesinde eski kararlar olduğu gibi örnek alınmamalıdır. Çünkü, bu kararlar hem çabuk eskimekte hem de her çocuğun yaşadığı somut şartlar çok değişik olabilmektedir. Öte yandan çocuğun güvenliğini tehlikeye düşürebilecek durumlar zamana ve çevreye bağlı olarak sürekli değişmektedir. Bu nedenle tehlike ölçütlerinin bilimsel değerlendirmeler yanında, toplumun gelenek, görenek örf ve adetleri de dikkate alınarak belirlenmesi gerekir. Belli bir toplumda ve çevrede çocukların o çevrenin koşullarına göre ne ölçüde sağlıklı yetiştiklerine bakarak olayları değerlendirmek zorunluluğu vardır. Bu ölçütlerin zaman ve mekân içinde değiştiği düşünülürse, değişme dinamiğini izleme ve yakalamanın çok zor olduğu görülür. Özellikle çocuğun terbiyesi ve disiplini (tedip) ile ilgili düşünceler zaman içinde hızla değişmektedir. Bugün fena muamele, ihmal sayılan bir davranış daha önceki devirlerde şımartmama olarak övülmüş olabilir. Eğitim eskiden zorunlu olmadığından çocuğun okula gönderilme-

mesi bir ihmal olarak görülmediği halde, günümüzde ihmal sayılmaktadır. Bu nedenle yetkili makamar, yoksunluk, ihmal, istismar, tehlike, fena muamele durumlarını ölçebilecek açık ölçütleri zaman içinde değerlendirmekle yükümlüdürler.

Eski kararlarda daha çok çocuğun yetersiz beslenmesi dolayısıyla maruz kaldığı bedensel tehlikelerden söz edilmektedir²². Böyle bir beslenmenin hukuken önemli bir tehlike sayılıp sayılmayacağı, somut olayda hekimin raporu ile tesbit edilebilir. Bugün ise, ana-babanın çocuğu dengeli biçimde beslemek yerine, kolaylığından dolayı piyasadaki hazır tatlı ve yağlı besinlerle beslenmesi durumlarına rastlanmaktadır. Bu nedenle ana-babanın çocuğu tatlı, yağlı besinlerle beslemesi ya da alkol kullanmasına izin vermesi hâkimin müdahalesine sebep olabilir.

Eğer çocuğun hastalanmasına, ya da arkadaşlarının ondan kaçmasına neden olarak duygusal gelişiminin zarar görmesine yol açarsa, yetersiz vücut bakımı da hukuken önemli tehlike sayılabilir²³.

Keza, çocuğun gerektiğinde bilimsel yöntemlere uygun biçimde muayene ve tedavi ettirilmemesi, ona uygun olmayan ilaçlar verilmesi gibi davranışlar da önemli tehlike sayılarak, hâkimin müdahalesini gerektirebilir²⁴.

Çocuğun yaşına uygun olmayan işlerde çalıştırılması, oyun, eğitim, uyku ve arkadaşları ile ilişki kurmasına zaman bırakılmaması durumlarında da çocuğun güvenliği tehlikeye düşer.

Bütün bu tehlike durumları değerlendirilirken yukarıda belirtildiği gibi somut olayın özellikleri ve modern psikoloji ve pedagojinin ölçütleri dikkate alınmalıdır.

Eski kararlarda, çocuğun kirli giysilerle dolaştırılması halinde velayeti kısıtlayıcı tedbirlere rastlanılmaktadır²⁵. Bu konuda bugün görüşler oldukça değişmiştir. Bugün daha çok giyim amaca uygunluğuna önem verilmektedir. Başka bir deyişle çocuğun ihtiyaçlarına uygun biçimde-örneğin oyun sırasında-giydirilmesi ve giysileri dolayısıyla arkadaşlarının alaylarına maruz bırakılmaması önemlidir. Giysilerinin temiz olmaması her zaman çocuğun hukuken önemli derecede tehlikeye düşmesi olarak değerlendirilemez.

Günümüzde evin düzeni ve yerleştirilmesine ilişkin görüşler de değişmiştir. Bugün sadece rutubetli ve hijyenik şartlara uymaması nedeniyle sağlığa zarar verebilen ev değil, aynı zamanda çocuğun rahat biçimde oynayıp hareket etmesini engelleyen ev düzeni de onun güvenliğini hukuken önemli derecede tehlikeye sokan bir durum olarak değerlendirilebilir²⁶.

Çocuğun güvenliği, besinden, uykudan ve serbest zamandan kısıcı tedip yöntemleri uygulama, haşin, kaba, şefkat ve bağışlayıcılık ile bağdaşmayan muameleler ile de tehlikeye düşebilir.

Ana-babanın çocuğu okula göndermeme, ödevlerini yapmaktan alkoyma, onu yeteneğine uygun olmayan bir meslekte eğitim yapmaya zorlama gibi davranışları da çocuğun güvenliğinin tehlikeye düşmesine yol açabilir. Bu husus özellikle bedenlen ya da zihnen Özürlü çocuklar bakımından önemlidir.

Ana babanın eğitsel (pedagojik) yeteneksizliği, bu yeteneksizlik ister aşırı sertlik, ister aşırı yumuşaklık şeklinde olsun çocuğu tehlikeye düşürebilir²⁷.

Böyle durumlarda çocuğun, ana-babanın davranışlarına normal olmayan davranışlarla karşılık verme, alkol ve uyuşturucu kullanmaya yönelme veya suça iten kişilerle ilişki kurma gibi olumsuz, bir gelişim süreci içine girmesi halinde güvenliği ciddi biçimde tehlikeye düşer. Öte yandan ana-babanın bu tür pedagojik hataları aşırı titizlik ve korkudan da kaynaklanabilir. Bu titizlik sonucu ana-baba çocuğun, yakın aile çevresi dışında yaşlılarıyla ve diğer kişilerle, yani dış dünya ile ilişkisini kesmişse hukuken önemli tehlike durumu gerçekleşmiş sayılır²⁸. Ana-babanın bu tür davranışları çocuğun kişilik gelişimini ve sosyalleşmesini olumsuz yönde etkiler.

Bunun aksine, ana-baba çocuğu diğer kişilerin kötü etkilerinden korumak, aile içindeki ya da dışındaki kişilerle olan kavga ve düşmanlıklarına karıştırmamak ile yükümlüdürler²⁹. Ana-babanın bu tür pedagojik yetersizlikleri, onların çocuklarıyla ilişkilerini ağır biçimde bozacağından koruma tedbirlerinin alınmasını gerektirebilir.

Ana-baba çocuğu yetiştirme yeteneklerini korumak için gerekli çabayı göstermemekle de eğitim ve yetiştirme görevlerini ihmal etmiş olurlar. Buraya hem alkol alışkanlığı, düzensiz hayat, serserilik, di-

lencilik, alışkanlık haline getirilmiş hırsızlık gibi onları görevlerini yerine getirmekten alıkoyan durumlar, hem de ana-babanın kendilerinde daha önceden mevcut bulunan ve görevin yerine getirilmesini engelleyen durumlar girer³⁰. Bütün bu durumlarda ana-babanın kusurlu yaşam tarzlarının çocuğun gelişimi üzerinde olumsuz etkide bulunduğu isbatı gerekir.

B) Alınabilecek Tedbirler a)

Rehberlik ve Yardım

Çocuğu tehdit eden tehlikelerin büyük bir kısmı, ana-babaya veya çocuğa rehberlik ve gerekli yardımların yapılmasıyla giderilebilir. Bu yardımlar isviçre'de genellikle resmî rehberlik büroları, özel uzmanlar veya gönüllü kuruluşlar tarafından yapılmaktadır³¹, İstisnaî durumlarda, çocuğu eğitime yeteneğine sahip ve buna istekli ana-babalar, rahata düşkünlüklerinden, özel kuruluş ve uzmanlara karşı duydukları, şüphe ya da benzer nedenlerden dolayı bu alandaki kurumlarla işbirliği yapmaktan çekinmektedirler.

Gönüllü kuruluşların aksine vesayet makamları ailenin iç işlerine karışma, aileye rehberlik ve yardım etme yetkisine hukuken sahiptirler. Vesayet makamları böyle durumlarda eğer gerekli bir hassasiyet ve duyarlılıkla hareket edebilirlerse ana-babanın gönüllü olarak kendileriyle işbirliği yapmasını sağlayabilirler. Çocuk koruma hizmetinde çocuğunu ihmal eden ya da ona fena muamelede bulunan ana-baba ile çalışma özel bir beceri gerektirir. Böyle bir ana-baba uzman tarafından yardıma ihtiyacı olan zor durumdaki bir kişi olarak ele alınır. Ana-babalar, bazen çocuklarına karşı gösterdikleri ihmal ve olumsuz davranışların bilincinde değildirler. Bu davranışlar, içinde buldukları kişisel ve sosyal bazı sorunlara bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Resmi ya da gönüllü sosyal hizmet kurumları onlara sorunlarının çözümünde yardım ederlerse, çocuğa karşı olan bu tür davranışlar da önlenmiş olur. Şu halde ana-babaya yardım ve rehberlik yapılırsa, velayet hakkına ağır müdahaleleri gerektirecek ve ana-baba çocuk ilişkilerini zedeleyebilecek tedbirler alınmasına gerek kalmaz.

Çünkü, temel amaç aile bütünlüğünün muhafaza-

za edilmesini, çocuğun daha fazla ihmal görmeksizin ailesi ile kalabilmesini, ve ihtiyaçlarının öz aile içinde karşılanmasını sağlamaktır. Gerek özel, gerek resmi kurumların çocuğun güvenliği ile ilgilenmekte oldukları gerçeği, ana-babaları çoğunlukla bu gibi kurum ve uzmanlarla işbirliği yapmaya motive edebilir³².

b) İhtar

Rehberlik ve yardım uygulamalarda kural olarak daha çok informel biçimde vukubudur. Fakat, resmi makamlar ana babaya veya çocuğa daha ciddi ve fonnel biçimde ikazda bulunmak gereğini duyarlar.

İhtar, kural olarak ana-babaya velayete ilişkin bazı konularda görevlerini hatırlatmaktan ibarettir. Şu halde ihtar belirli ve daha açık yapma ve yapmama şeklinde ortaya çıkan emirlerin ön safhasını teşkil eder. Rehberlik ve yardımda olduğu gibi, ihtarda da ana-babanın prensip olarak eğitime yetenekli ve istekli olmaları gerekir. İhtar çoğunlukla rehberlik ve yardım ile ilişkili olarak yapılır³³. İhtarın etkileri daha çok psikolojiktir. Yani ihtar, buna maruz kalan kişide vesayet makamının çocuğu korumak için daha sert tedbirler alabileceği izlenimini yaratır. Böyle resmî bir tehdit genellikle amaca uygun sonuç vermektedir³⁴. İhtarla ana-babanın velayet hakkı sınırlanmamaktadır³⁵.

c) Ana-babaya emir ve direktifler verilmesi

Çocuğun içinde bulunduğu tehlikeyi gidermek için ihtarın yeterli derecede etkili olmadığı anlaşılırsa hâkim ana-babaya çocuğun yetiştirilmesine ilişkin bazı emir ve direktifler vererek onları belirli bir hareket tarzına zorlayabilir. Bu emir ve direktiflere aşağıdaki örnekler verilebilir: Çocuğun bir gündüz bakımevine ya da çocuk yuvasına yerleştirilmesi³⁶, uygun bir okula gönderilmesi, gözetim, muayene ve tedavi için geçici olarak hastahane veya yurda yerleştirilmesi³⁷, tehlikeli bir işte çalıştırılmasının yasaklanması, bazı kötü şöhretli veya çocuğa kötü etkide bulunabilecek kişilerle ilişki kurmasına müsamaha gösterilmemesi³⁸, içki alışkanlığı ya da akıl hastalığı geçinceye kadar evden uzaklaştırılması; muay-

yen aralıklarla vesayet makamlarına rapor verilmesi gibi. Medenî Kanununun 272. maddesine göre alınabilecek en ağır tedbir çocuğun geçici olarak gözlem, muayene ve tedavi için bir hastahane, gözlem evi ya da benzer bir kuruma yerleştirilmesidir³⁹.

d) Ana-Babanın Denetime

Tabi Tutulması

Bu tedbire tehlikenin çocuğun eğitim ve yetiştirilmesinin sürekli olarak gözetim altında bulundurulması, ana-babanın rehberliği de içeren bir kontrol altında tutulması halinde giderilebileceği durumlarda başvurulur⁴⁰. Ayrıca, böyle bir denetim, resmî makamlar tarafından verilen emirlere uyulup uyulmadığının kontrolüne de hizmet eder.

Gözetim ve denetim organı olarak prensip itibarıyla mesleki bakımdan bu iş için eğitilmiş kişi ya da bu işle ilgili kurumların tayin edilmesi gerekir. Çünkü, ancak uzmanlık bilgisine sahip kişiler ana-babanın çocuğu yetiştirme görevini gereği gibi yerine getirip getirmediğini değerlendirebilir ve onlara rehberlik yapabilirler. Gönüllü kuruluşların organları ya da bu konuda uzmanlık bilgisine sahip kişiler gözetici ve denetici olarak atanabilirler.

Denetim organı çocuğun veya ana-babanın kayyımı olarak değil, hâkim tarafından vesayet makamının yardımcısı olarak atanır. Bunlar sadece denetleme ve rehberlik yapma yetkisine sahiptirler⁴¹. Denetici (gözetici) her zaman çocuğun içinde bulunduğu durumu kontrol edebilir, ayrıca vesayet makamı tarafından verilen emirlere uyulup uyulmadığını inceler. Bu amaçla, ana-babadan veya üçüncü kişilerden bilgi isteyebilir, denetim ziyaretlerinde bulunabilir. Deneticinin bunların dışında bağımsız yetkileri yoktur⁴². Yani, ne ana-babaya emirler verebilir ne de hukukî işlerde onları temsil edebilir. Meğer ki ana-baba ona ayrıca yetki vermiş olsun⁴³.

Ancak, bu kişilerin yetkilerinin hukukî bakımdan kısıtlı olmasına rağmen, çocuğun korunması bakımından etkili olup olamayacakları kişisel yetenekleri ve mesleki bilgilerine büyük ölçüde bağlıdır. Ana-babanın kendileri ile olumlu ve yapıcı bir işbirliği kurmasını bu yetenekleri sayesinde sağlayabilirler⁴⁴. Bu nedenle, bu görev yeterli zaman, bilgi ve kişisel yeteneğe sahip kişilere verilmelidir.

Denetimin yapılaş biçimini ve sınırlarını vesayet makamı belirler. Şu halde, denetim organının yetkilerinin, yalnızca bazı emirlerin yerine getirilip getirilmediğinin kontrolü ile mi sınırlı olduğu, yoksa çocuğun ve ana-babanın her yönüyle denetimini mi kapsayacağı mahkeme tarafından belirlenir. Son durumda denetim organı çocuğun bedensel, zihinsel ve ruhsal gelişiminin her yönünü denetim altında bulundurmuş olur.

Denetim organı, faaliyetleri ve edindiği bilgiler konusunda mahkemeye periyodik olarak rapor verir. Eğer şartlar gerektirirse, mahkemeyi bazı hususlardan derhal haberdar eder ve çocuğun korunması için hemen tedbir alınmasını önerir. Bu durum özellikle ana-babanın vesayet makamının emirlerine riayet etmediği, denetici ile işbirliğine yanaşmadığı veya çocuğun güvenliğinin o ana kadar bilinmeyen bir şekilde tehlikeye düştüğü durumlarda söz konusu olur⁴⁵.

Denetim ve gözetim için bir şahıs tayini tedbiri özellikle, çocuğun ana-babadan MK. 273. maddesi gereğince alınıp bir aile yanına yerleştirilmesi halinde özel bir önem taşır. Çünkü, çocuğun yabancı bir aileye yerleştirilmesinin hemen her zaman rizikosu vardır. Bu nedenle çocuğun ana-babadan alınması tedbirinin gözetim için bir şahıs tayini tedbiri ile birlikte alınması uygun olur.

2. Çocuğun Ana-Babadan Alınması a) Genel olarak

Medenî Kanunumuz 273. maddesinde "çocukların yerleştirilmesi" başlığı altında çocuğun ana-babadan alınması tedbirini düzenlemiştir. Çocuğun bedensel, zihinsel ve ruhsal gelişiminin temel şartı ana-babası ile birlikte yaşaması ve onlar tarafından yetiştirilmesidir. Ana-babanın çocuğu kendi evlerinde yetiştirmeleri yalnızca bir hak değil, aynı zamanda kaçınamayacakları bir görevdir. Fakat çocuk hakim tarafından bu doğal çevresinden alınırsa aile yaşantısı ve sıcaklığından mahrum kalır. Bu nedenle, çocuğun ana-babadan alınması tedbirine ancak MK. 272. maddesine göre alınacak tedbirler çocuğun korunmasını sağlamakta yetersiz kalırsa veya kalacaksa başvurulabilir.

Çocuğun ana-babadan alınması. Medenî Kanuna göre yapılabilecek müdahalelerin en ağırdır ve

çocuk üzerinde derin iz bırakır. Çünkü, çocuğun uzun ve aralıksız bir süre ana-babasından veya bunlardan birinden ayrı yaşamak zorunda bırakılması, onda bir takım endişeler ve korkular meydana getirir. Bu da onun kişiliğini ve gelişimini olumsuz yönde etkiler. Bowlby bu konuda şunları söylemektedir.

"Ana-babalar tarafından çocuklara sunulan hizmetler, o kadar doğal karşılanır ki, çoğunlukla bunların büyüklüğü unutulur. İnsanlar arasındaki başka hiç bir ilişkide, ana-baba ve çocuk arasındaki ilişkilerde olduğu gibi birey kendisini bir başka bireyin hizmetine böylesine kayıtsız şartsız hazır bulundurmaz. Bu olgu, her ne kadar çocuk sahibi olmayan eleştirciler tarafından unutulursa da, "kötü ana-babalar" için de geçerlidir. Çocuğunu ihmal eden kötü bir ana bile, onun için yine de çok şeyler yapmıştır. En aşırı istisnalar bir tarafa bırakılacak olursa, bu ana çocuğunu beslemiş, ona barınacağı bir yer temin etmiş ve nihayet bakım ve ihtimam göstermiştir. Bir çocuk, kötü konut şartları içinde yaşayabilir, yetersiz besin alabilir, yeterli bakım ve ihtimam görmediğinden dolayı hastalanabilir; fakat buna rağmen ana-babanın çocuğu tamamen reddettiği durumlar dışında çocuk anası yanında kendini güvenlik içinde hisseder. Çünkü yetersiz de olsa kendisine bakmaya çaba gösteren ve değer veren birinin bulunduğunu sezer"⁴⁶

İşte bu nedenledir ki çocuğun ana-babadan alınabilmesi için ana-baba bakım ve eğitiminin hiç bir olumlu yönü kalmamış olmalıdır⁴⁷.

Medeni Kanunun 273. maddesi çocuğun ana-babadan alınmasının şartlarını genel bir ifade ile belirlemiştir. Bu maddeye göre, çocuğun bedensel veya fikirsal güvenliği tehlikeye düşer ya da çocuk manen terkedilmiş olursa, ana babadan alınır.

Ayrıca maddenin son cümlesinde terbiyesi güç, kanunun ifadesi ile "şirret ve itaatsiz" çocukların da ana-babadan onların talebi üzerine alınabileceği belirtilmiştir.

b) Şartları

a) Çocuğun Bedenen, Fikren veya Ahlaken Tehlikeye Düşmesi

Çocuğun bedenen, fikren veya ahlaken tehlike içinde olması onun korunmaya muhtaç olduğunu

gösteren ve uygulamada sık sık rastlanan bir durumdur.

Acaba, çocuğun ana-babadan alınmasını haklı gösteren tehlikenin unsurları nelerdir?

Burada her şeyden önce, hukukî tehlike kavramının konuşma dilinde kullanılan tehlike kavramından daha dar anlamda olduğunu belirtmek gerekir. Konuşma dilinde kullanılan anlamdaki tehlike hâkimin müdahalesine yol açmaz. Bir tehlike ancak, çocuğun güvenliğini ciddi biçimde zarara uğratabilecek hale gelmiş ise kanunun kastettiği anlamdadır. Bununla beraber, hâkimin müdahale edebilmesi için, tehlikenin ağır olması şart değildir. Tehlike hafif de olsa, doğurduğu zararın ilerde artacağından ve normal şartlara göre ana-babanın böyle bir zararın sonuçlanın ortadan kaldıramayacağından endişe ediliyorsa, hâkim MK. 273. md. I. fıkrası gereğince müdahale edecektir⁴⁸.

Hukukî tehlike kavramını açıklığa kavuşturmak için kanun koyucunun arzusuna ve kanunun amacına da bakmak yerinde olur. Medenî Kanununun 272. ve sonraki maddeleri özel hukuk çerçevesi içerisinde mümkün olduğu ölçüde çocuğun korunmasını amaç edinirler. Bu nedenle, kanun, sadece meydana gelmiş zararı ortadan kaldırmayı değil, aynı zamanda zararın meydana gelmesini önlemeyi de ister. Bu nedenle, kanunun kastettiği tehlike kavramını çok dar bir biçimde yorumlamamak gerekir.

Çocuğun ana-babadan alınabilmesi için tehlikenin devamlı olması şart değildir. Geçici bir tehlike de çocuğun ana-babadan geçici olarak alınması için yeterli olabilir. Örneğin, çocuğun kendisine buluşma ihtimali mevcut olduğu sürece tüberkülozlu bir çevreden alınması mümkündür.

Acaba çocuk hangi bakımlardan tehlikeye maruz kalabilir? Medenî Kanununun 273. md. I. fıkrası çocuğun bedensel veya fikirsal güvenliğinin tehlikeye düşmesinden söz eder. Bu madde, velayet hak ve görevine ilişkin hükümlerin yani, MK. 264 ve 265. maddelerinde ana-babaya yüklenmiş olan görevlerin müeyyidesidir. Ana-baba, adı geçen maddelerde belirtildiği şekilde çocuğun beden, fikir ve ruh güvenliğine ihtimam göstermeyerek onun tehlikeye düşmesine sebep olursa, hâkim, MK. 273. maddesi gereğince müdahale eder. Şu halde, MK. 273. maddesi çocuğun

beden, fikir ve ruh yani tüm güvenliğini tehdit eden tehlikeleri içine alır.

Çocuğun bedensel güvenliğinin hangi hallerde zarar göreceği veya tehlikeye düşeceği açıktır. Yetersiz ve sağlığa zarar verici biçimde beslenme⁴⁹, aşırı spor yaptırmak, çalıştırmak ya da aşırı biçimde eğlenmesine izin vermek suretiyle çok yorma⁵⁰, fiziksel istismar, yani döğme, aç bırakma, şiddetli cezalara çarptırma, eziyet etme, gıda, uyku ve serbest zamandan kısma şeklinde tedip yöntemleri uygulama, uygunsuz, düzensiz ve kirli biçimde giydirme⁵¹, sağlığa aykırı biçimde barındırma⁵², bedensel gelişimine ve sağlığına yeterli ihtimamı göstermeme, örneğin tüberküloz veya çocuk felcine maruz kalmış çocuğu gerekli biçimde tedavi ettirmeme gibi durumlar onun bedensel güvenliğinin tehlikeye düşmesine örnek teşkil ederler.

Çocuğu muntazam olarak okula göndermeme, yeteneklerine ve isteğine uygun bir meslekte eğitme⁵³, bedensel, ruhsal ya da zihinsel özürülü çocuğa uygun bir eğitim vermeme, sürekli yer değiştirerek çocuğun düzenli ve istikrarlı bir eğitim görmesini tehlikeye düşürme⁵⁴, çocuğun hatalı davranışları karşısında aşın hoşgörülü olma, çocuk üzerinde gerekli otoriteyi kuramama ve kararsızlık gösterme, çocuğa karşı haşın ve gururunu incitici davranışlarda bulunma⁵⁵, ebeveynlerden birinin diğerinin çocuk üzerindeki kötü etkisini önleme bakımından yeteneksiz ve etkisiz kalma⁵⁶, koruyucu aile yanında iyi durumda bulunan ve uzun zamandan beri ilgilenmediği çocuğunu, onun istememesine rağmen ziyaret ederek duygusal sağlığını tehlikeye düşürme⁵⁷ gibi, durumlarda çocuğun zihinsel ve duygusal güvenliği tehlikeye düşebilir.

Çocuğun dilencilığe, hırsızlığa itilmesi, çalışmaya arzu duymaz şekilde yetiştirilmesi, çevrenin kötü etkilerinden korunmaması, ana-babanın iffetsiz ve düzeniz bir hayat sürerek çocuğa kötü örnek olması gibi durumlarda da çocuk ahlâki bakımdan tehlikeye düşmüş olur⁵⁸.

Bütün bu durumlarda, ana-baba MK. 272. md. sine göre denetime tabi tutularak çocuğun korunması mümkün olursa, bakım hakkının kaldırılması tedbirine "yardımcı olma" ilkesi gereğince başvurulmamalıdır⁵⁹.

Birleşmiş Milletler Yardım Fonunun (UNICEF) 14 Mart 1986 tarihli bir toplantısında çocuğun bedensel (fiziksel), cinsel ve duygusal bakımdan tehlikeye düşmesine evrensel bazı ölçütler getirmek amacıyla konu ayrıntılı biçimde ele alınmış ve bir rapor düzenlenmiştir. Bu raporda çocuk istismarı ve ihmali, çocuğa yakın kişilerin yasaklanmış ve yapılmayabilir bir hareketinden ya da hareketsizliğinden kaynaklanan bedensel cinsel veya duygusal zarar olarak tanımlanmıştır. Rapora göre çocuk istismar ve ihmali şu hususlar belirler.

- Kasıtlı olarak çocuğa zarar verilmesi ve yapılan muamelenin sosyal açıdan yasaklanmış bir muamele olması.

- Bir davranışın ihmal ve istismar olduğu konusunda uluslararası düzeyde mümkün olduğu ölçüde çok görüş birliğinin bulunması,

- İhmal veya istismarı oluşturan davranışın çocuğa yakın kişilerce yapılması.

Çocuk ihmal ve istismarının türleri ise raporda şöyle gruplandırılmıştır:

Fiziksel istismar ve ihmali, kazara olmayan yasaklanmış ve çocuğa acı veren, gelişmesinde sürekli zarara yol açabilecek şiddet hareketlerinin yapılması.

Duygusal istismar ve ihmali, çocuğun kalite, kapasite ve arzularının devamlı kötülenmesi, onun sosyal ilişkilerden ve kaynaklardan yoksun bırakılması, insanüstü güçler veya terkle tehdit edilmesi, çocuktan yaşına, gücüne uygun olmayan isteklerde bulunması.

Cinsel istismar, yetişkinlerin cinsel doyumu için çocukla ilişki kurulması, çocuğun para için fuhuş ve pornografiye yöneltilmesi⁶⁰.

b) Çocuğun Manen Terkedilmiş Olması

Modern anlayışlara göre çocuk ailesi içinde onun kurucu unsuru olarak yer alır. Fakat o maddî ve manevî ihtiyaçlarını kendi kendine karşılayamaz. Çocuk ihtiyacı olan bakım ve ihtimamı anababasından bekler. İşte bu nedendir ki çocuğun gelişmesinde en uygun çevre normal bir aile çevresidir.

Aile çocuğun sadece bedensel gelişmesini de-

ğil, aynı zamanda kişilik ve yeteneklerinin de gelişmesini mümkün kılmalıdır; ona rüşt yaşına ulaştığı zaman başkaları ile normal ve güvene dayalı ilişkiler kurabilmesi, ait olduğu toplumun üyesi olarak kendine düşen sorumlulukları üzerine alabilmesi ve daha sonra da babalık-analık görevini yerine getirebilmesi için gerekli olan denge ve olgunluğu kazandırmalıdır⁶¹.

Günümüzde ekonomik, sosyal, kültürel hızlı değişme ve gelişmeler aile yaşantısı üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmekte ve çoğunlukla da aileyi çözülmeye götürmektedir. Bu nedenlerle anababa çocukları ile gereği gibi ilgilenememekte çocuk manen terkedilme tehlikesi ile karşılaşmaktadır.

Acaba, manen terkedilme kavramından ne anlaşılır?

Doktrinde, bedensel, fikrî ve ahlakî terkedilmeye verilen öneme göre bu kavram çeşitli biçimlerde tanımlanmaktadır. "Manen terkedilme, anababanın ya da onların temsilcilerinin veya özel bir eğiticinin çocuğun yetişmesinde ihmalkâr davranmasından meydana gelen bir eğitime muhtaçlık durumudur. Bu durum, kendisini ihmal edilmiş çocuğun yaşına göre normal ahlakî olgunluğa sahip olmaması ve bu yüzden çevresi ve toplum için tehlike teşkil etmesinde gösterir"⁶².

Ancak bu tanım Medenî kanun açısından dardır. Çünkü tanım her ne kadar manen terkedilmiş olmanın hem nedenini, hem sonucunu belirtmiş ise de çocuğun sadece ahlakî güvenliğini nazara almıştır.

Bu nedenle manen terkedilmeyi daha açık ve kapsamlı olarak şöyle tanımlamak mümkündür. Manen terkedilmiş çocuk öyle hatalı davranışlarda bulunmaktadır ki, bu davranışlar çocukta artık alışkanlık haline gelmiştir ve onun kendi gücü ile düzeltilmezler⁶³. Manen terkedilme bir anlık bir görünüş değil, devamlı bir durumdur. Bu durum çocuğun bedensel ve ruhsal güvenliğine ilişkin olması bakımından çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir⁶⁴. Ancak, yalnızca bedensel ya da duygusal terkedilmeden söz edilemez. Çocuğun bedensel bakımdan terk edilmesi çoğu kez, duygusal ve zihinsel bakımdan da terk edilmesi sonucunu doğurur. Bunun aksi de mümkündür.

Medenî Kanun çocuğun manen terkedilmiş ol-

ması konusunda ayrıntılı bir düzenleme yapmayarak, hâkime hangi hallerde onun manen terkedilmiş sayılacağını tayin bakımından takdir yetkisi vermiştir. Böylece hâkimin gelişen ve değişen psiko-sosyal bilimlerin verilerine uygun biçimde karar verme olanağı bulunmaktadır.

Manen terkedilmeye aşağıdaki örnekleri vermek mümkündür:

Yeterli besin alamama sonucunda gelişmesinin geri kalması, tüberküloz veya kemik hastalığına tutulması gibi örneklerde çocuk bedensel bakımdan manen terkedilmiş sayılır.

Çocuğun fazla yalan söylemesi, işten ve okuldan kaçınması, suç eğilimleri göstermesi, düzensiz bir hayat sürmesi, meyhane, sinema ve diğer eğlence yerlerine dadanması da fikren ve ahlaken manen terkedilmiş olduğunun belirtileridir⁶⁵.

c) Çocuğun Şirret ve İtaatsiz Olması

Medenî Kanun 264. m. II. fıkrasında "çocuk ana babasına itaate mecburdur" kuralını koymuştur. Şu halde çocuk velayet hakkının kullanılmasını kolaylaştırarak kendi yetişmesine yardım etmelidir. Bu nedenle Medenî Kanunumuz velayet hakkını elinde bulunduranlara, çocuğun bu hakkın kullanılmasını engellemesi halinde onu tedip etme yetkisini vermiştir (MK. m. 267).

Bazı çocuklar ana babanın velayet hakkını kullanmasına sırf şirretlikleri (uyumsuzlukları) nedeniyle engel olur ve ana babalarına itaat etmezler. Böyle çocuklar bazen aile çevresinden uzaklaşır, günlerini kahvehane, sinema, uygunsuz yer ve kişiler arasında geçirmeye başlarlar⁶⁶. Eğitimi güç çocuklar denilen bu gibi çocukların ana-babadan alınması onların talebi ile olur (MK. m. 273/11). Ancak ana baba nadiren bu maddeye dayanarak devletin yardımına başvururlar. Böyle hallerde onlar ya tedip hakkını aşır çocuğa zor kullanarak yola getirmeye çalışırlar⁶⁷, veya işi oluruna bırakırlar. Fakat, bu hal ana babanın çocuğa ihtimam gösterme ve bakma görevlerine aykırı davranışları anlamına gelir. Çünkü, çocuğun bu tür davranışları onun tehlikeye düşmesine yol açar⁶⁸.

Şu halde, hâkimin ana-babanın talebi ile müdahale etmesi uygulamada sık sık ortaya çıkmaz.

Çocuk, kendisine ana-babası tarafından verilen

işini yapmakla yükümlüdür. Yeter ki bu iş onun yetenek ve gücüne uygun olsun ve bu iş dolayısıyla beden veya fikir sağlığı tehlikeye düşmesin. Ancak çocuğun MK. 273. maddesine göre ana-babadan alınabilmesi için o ana-babanın emirlerine karşı devamlı direnmeli ve onlar, çocuğu makul ölçüler içerisinde tedip etmelerine rağmen yola getirememiş olmalıdır. Ancak bu takdirde ana-baba hâkimin yardımına başvurabilir. Hatta bu başvurma çocuğun yararına olduğundan ana-baba için bir görevdir. Çünkü, MK. 273. m. II. fıkrasının amacı ana-baba otoritesini sağlamak değil, çocuğu korumaktır⁶⁹.

Maddeye göre, hâkim başka etkili bir hal çaresi kalmamışsa ana-babanın isteği üzerine çocuğu alır. Ancak ana-baba, çocuğu yetiştirme konusunda gerekli otoriteye sahip değilse kuşkusuz hâkimin yardımını isteyemezler⁷⁰. Bu nedenle hâkim ancak ana-babanın bütün güç, iyiniyet ve sabırlarına rağmen etkili bir sonuç elde edemedikleri hallerde bu maddeye göre müdahalede bulunur. Başka bir deyişle, ana-baba bu yola başvurarak çocuklarının sorumluluğunu üzerlerinden atamazlar⁷¹.

Hâkimin, karar vermeden önce, çocuğun ana-babasının hangi emirlerine ve niçin karşı geldiğini iyice incelemesi gerekir. Bazı hallerde ana-babanın davranışları onların haklarını kötüye kullandıklarını gösterir. Örneğin çocuğun itaat görevine ve kendilerinin de emir verme yetkisine dayanarak çocuğu ah-lâka aykırı veya cezai sorumluluğu olan davranışlara itebilirler. Çocuk bu davranışları yapmamakta ısrar ederse tabii ki ana-baba bu maddeye dayanarak çocuğun alınmasını isteyemezler. Fakat hâkim bu gibi durumlarda çocuğun devamlı bir tehlike içinde olduğuna kanaat getirirse, onu ana-babadan kendiliğinden almalıdır.

b) Çocuğun Yerleştirilmesi

a) Genellikle

Gerekli incelemeler yapıldıktan sonra çocuğun ana-babadan alınıp bir yere yerleştirilmesinin doğru olacağı, sonucuna varılırsa hâkimin üzerinde duracağı en önemli nokta, çocuğun ihtiyaçlarının aile yanında mı yoksa bir kurumda mı daha iyi karşılanacağıdır. Aile yanına yerleştirmenin de kuruma yerleştirmenin de sakıncalı ve iyi tarafları vardır⁷².

Koruyucu aile hizmetinde koruyucu aile ve çocuk arasındaki karşılıklı benimsememe, özellikle koruyucu annenin, çocuğun kendisine ait olmadığı bilincinde olması en büyük sakınca olarak ileri sürülmektedir. Dış ülkelerde uygulanış biçimi bu sakıncaları daha da artırmaktadır. Sosyal hizmet kurumlarının bir dış uzantısı ve personeli olarak düşünülen koruyucu aileler bir yerde ücret karşılığı çocuk bakma yani bir işgörmeye durumundadırlar. Bu yüzden çocukla ilişkileri bir iş ilişkisine dönüşebilir. Gerçi sosyal yardımcı koruyucu aileyi her zaman kontrol edebilir ve uygun olmayan durumların varlığını görürse çocuğu geri alabilir. Fakat çocuğun sık sık aile değiştirmesi onun özellikle duygusal güvenliğini tehlikeye düşürür. Bu nedenle koruyucu aile bakımının ancak koruyucu ana-babanın öz ana-baba yerini tutabildiği ölçüde bir anlamı vardır. Bütün diğer dış şartlar çocuğun gelişmesini sağlayan sevgi ve anlayış şartı yanında' pek az önemlidir.

Kurum bakımının en önemli sakıncası çocuğa normal toplum yaşantısı şartlarını sağlayamaması ve onun ruh sağlığını ihmal etmesidir. Aslında kurumlardaki yetiştirme düzeni ailedeki yetiştirme düzeninin ve ana-baba çocuk ilişkilerinin yerini almaya yöneliktir. Fakat yetiştirme kurumlarının yapısı ile aile yapısı arasında önemli farklılıklar vardır. Yapısal bu farklılıklar dolayısıyla kurumlar ailenin yerini alabilecek düzeye ulaşamadıklarından yetiştirme yurdu ve çocuk bakım yuvalarında yetişen çocukların sevgi ihtiyacı karşılanamamaktadır. Bu da çocukların sosyal ve psikolojik gelişimlerinde önemli sorunlara yol açmaktadır⁷³.

Bu sakıncalarına rağmen toplumsal koruma sistemi içerisinde kurumlara da ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü, aileye uyum gösteremeyen, davranışları ve eğilimleri nedeniyle uygun bir kurumda uzman kişiler tarafından eğitilmesi gereken çocuklar vardır⁷⁴. Ancak, kurum bakımından beklenen yararların sağlanabilmesi için, kurumun herşeyden önce idari ve teknik hizmetleri yürütecek, eğitim-öğretim görevlerini yapacak eğitilmiş uzman personele sahip olması gerekir.

Demek ki çocuğun aile yanında mı yoksa kurumda mı daha iyi korunabileceği sorunu ailenin, çocuğun ve kurumun da şartları dikkate alınarak çö-

zümlemelidir. Bu konudaki kararı uygulamadaki yerleştirme imkânları da etkiler. Özellikle ülkemizde istenilen sayı ve uygunlukta koruyucu aile bulmak mümkün olmadığından çocuklar kurumlara yerleştirilmektedir. Kaldı ki bazen manen terkedilmiş bir çocuğu eğitecek ve onu topluma kazandıracak imkânlarla sahip kurum bulmak bile güçtür⁷⁵.

Çocuk hakkında hâkimin verdiği korunma kararından sonra çocuğun uygun kurum ya da aileye yerleştirilmesi görevi Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununa göre İl Sosyal Hizmet Müdürlükleri tarafından yerine getirilmektedir. Anılan Kanunun 21. ve 22. maddelerine dayanılarak çıkarılmış olan "Korunmaya Muhtaç Çocukların Tesbit, İnceleme-Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmeliğe" göre İl Müdürü yetkili ve görevli mahkemeden alınan korunma kararından sonra çocuğun tercihan aynı mahalde bulunan yuva, yurt ve koruyucu aileye yerleştirme işlemlerini yerine getirir. Çocuk aynı ildeki kuruluş veya aileye yerleştirilemezse uygun görülecek illerdeki kuruluşlardan biline yerleştirilmek üzere korunma kararını Genel Müdürlüğe gönderilir (m.15).

b) Yerleştirmenin Ana-baba Hak ve Görevlerine Etkisi

Çocuğun ana-babadan alınarak yerleştirilmesi ile, ana babanın herşeyden önce yetiştirme hakkı kısıtlanır. Çünkü, çocuk ana-babadan genellikle, kendisine yanlış veya eksik eğitim verdikleri için alınır.

Eğitim ve öğretim hakkının üçüncü kişilere (kurum veya koruyucu aile) geçmesi, buna bağlı diğer hakların da kısıtlanmasına yol açar. Şöyle ki, çocuğun üçüncü kişilerle olan ilişkilerini tayin etme, mektuplarını kontrol etme ve boş zamanlarını değerlendirme konusunda karar verme yetkileri artık ana-babaya ait değildir. Çünkü, onlar çocukla ancak yetkili makamlarca tayin edilen ziyaret günlerinde ilişki kurabilirler. Bununla beraber eğer çocuğun yararına ise hâkim, ana-babaya çocuğun yetiştirilmesi konusunda fikirlerini açıklama yetkisi verebilir⁷⁶.

Yerleştirme ile birlikte ana-babanın çocuğun ikametgâhını tayin ve iadesini isteme hakları da tedbirin devam ettiği sürece ortadan kalkar. Zaten çocuğun hâkimin karar ile ana-babadan alınması onların

bu haklarının kalktığını gösterir. Hâkimin, ana-babanın isteği üzerine yerleştirmeye karar verdiği durumlarda bile ana-baba mahkeme kararı olmaksızın çocuğu geri alamazlar.

Çocuğun yerleştirilmesi ana-babanın tedip hakkı ile çocuğun itaat görevini de etkiler. Çünkü çocuğun eğitim ve öğretimi üçüncü kişiler tarafından sağlanacağından çocuk günlük eğitim ve öğretime ilişkin hususlarda bunlara itaate mecburdur⁷⁷. Bununla beraber ana-baba kendilerinde kalan haklar ölçüsünde çocuğun itaat etmesini isteyebilirler. Fakat çocuğun yaran gerektiriyorsa hâkim ana-babanın bu haklarını da kısıtlayabilir.

Eğitim ve öğretim görevinin yerine getirilmesinin bir vasıtası olması bakımından koruyucu aile veya kurum tedip hakkına sahiptir⁷⁸. Tedip hakkı konusunda ana-baba için uygulanan ölçüler koruyucu aile veya kurum için de geçerlidir. Başka bir deyişle çocuğa verilecek ceza onun yetiştirilmesi için elverişli olduğu ölçüde uygun görülebilir. Ana-baba çocuğun yetiştirilmesi konusunda bazı yetkilere sahip iseler de tedip hakkını tamamen kaybederler. Çünkü, onlar yerleştirilmiş çocuk üzerinde doğrudan doğruya etkide bulunamazlar. Şikâyet ve isteklerini ancak yetkili makama bildirebilirler.

Çocuğun ana-babadan alınarak yerleştirilmesi onların bazı görevlerini de etkiler. Şöyle ki, ana-baba ve çocukların birbirlerinden mekân bakımından ayrı olmaları ve yetiştirme hakkının koruyucu aile veya kuruma geçmesi zorunlu olarak çocuğu denetleme, onun beden ve fikren sağlıklı olmasını sağlama ve çocuğu muntazam olarak okula gönderme görevlerinin de koruyucu ana-babaya geçmesini gerektirir. Bu nedenle velayet hakkı sahibini çocuğun zarar verici fiillerinden sorumlu tutmak mümkün değildir. Çünkü, çocuk fiilen başka bir kimsenin idaresi altındadır. Şüphesiz ana-baba çocuğun kendilerinden ayrı olmasının imkân verdiği ölçüde ahlaken çocuğa her türlü yardımı yapmakla yükümlüdür. Bununla beraber velayete ilişkin hakların fiili olarak kaldırılması ve kısıtlanması doğal olarak bazı görevlerin de kısıtlanması sonucunu doğurur.

Çocuğun MK. 273. maddesi gereğince alınması halinde ana-babanın kurtulamayacağı bu görevlerin başında çocuğun iâşe, bakım ve yetiştirme masrafla-

rının karşılanması gelir. Çünkü, bu görev velayet hakkından değil, ana-babalık ilişkilerinden doğar (MK. m. 251 vd.).

İâşe masraflarının karşılanması görevi yanında MK. 260. maddesinde genel olarak belirtilen "çocuğa yardım etme" görevi de yerleştirmeye rağmen ana-baba üzerinde kalır. Ancak fiili ayrılık ve mevcut şartlar nedeniyle bu görev az veya çok değişikliğe uğrar. Örneğin çocuğun ana-babası ile hergün görüşmesi yasaklanabilir.

Ana-baba çocuğun kendilerinden alınması ile bazı görevleri değil, aynı zamanda gerek ana-baba ve çocuk ilişkilerinden gerek velayet hakkından doğan bazı hakları da kaybetmez. Ana-babanın kaybetmediği bu hakların en önemlileri çocuğun meslekî ve dinî eğitimi konusunda karar verme hakkıdır⁷⁹. Ana-baba bu hakları ancak velayetin kaldırılması halinde kaybeder. Hâkim, çocuğu yerleştirirken özellikle ana-baba tarafından çocuğa seçilen dinin olumsuz yönde etkilenmeyeceği bir koruyucu aile bulmaya gayret etmelidir⁸⁰. Bununla beraber, yerleştirmede herşeyden önce çocuğun genel yararı nazara alınarak yeteneklerinin en iyi şekilde geliştirilebileceği bir aile bulmaya çalışılır.

Yerleştirme ile ana-babanın çocuğun meslekî eğitimi hakkında karar verme yetkisini kaybetmediğini belirtmiştik. Bununla beraber çocuğun alınması bu yetkinin fiilen kısıtlanmasına yol açar. Çünkü, ana-babanın seçtiği mesleğin çocuğa uygun olup olmadığını onunla yakından ilişki halinde bulunan ve günlük gelişimini izleyen koruyucu ana-baba veya kurum daha iyi anlayabilir.

Ana-baba çocuğun yerleştirilmesine rağmen ismini koyma (MK. m. 264/111), nişanlanmasına (MK. m. 82), Evlenmesine (MK. m. 88), hâkim kararıyla reşit kılınmasına (MK. m. 12) ve evlât edinilmesine (MK. m. 254) izin verme yetkilerini de kaybetmezler.

Nihayet çocuğun alınması ve yerleştirilmesi halinde ana-babada kalan diğer bir hak daha vardır ki, bu hak ana-baba ve çocuk aynı evde kaldığı sürece pek göze çarpmaz. Bu da ana-babanın çocukla kişisel ilişkide bulunma hakkıdır. Medenî Kanunumuz boşanma ve evlilik dışı analıkta (MK. m. 148/11, m. 313) velayet hakkı kendisine verilmeyen ana-babanın çocukla kişisel ilişki kurma hakkına sahip

olduğunu açıkça belirtmiştir. Bu hak her iki halde de hısımlık bağına ve psikolojik ana-baba olma ilişkisine ve bu ilişkiden doğan sevgi ve bağlılık duygularına dayanır. Boşanma halinde her iki eş aynı derecede bakıma yetenekli ve istekli olsalar da velayet hakkı çocuğun yararı gözönünde tutularak bunlardan birine verilecektir. Diğer eş çocuğun yetiştirilmesine ilişkin bütün haklarını kaybedecektir. Bu ise gerek çocuk gerek velayet hakkı kendisine verilmemiş eş bakımından haklı olmayan bir sonuçtur. Bunu dikkate alan kanun, bu eşe çocukla kişisel ilişkide bulunma hakkını tanımıştır.

Çocuğun MK. 273. maddesine göre ana-babadan alınması halinde ise şartlar boşanmadaki şartlardan daha başkadır. Çünkü burada çocuk ana-babanın zararlı etkilerinden uzaklaştırılmak amacıyla alınmaktadır. Ancak, çocuğun yararları aksini gerektirmedikçe burada da çocukla ana baba arasındaki ilişkiler koparılmalıdır. Özellikle ülkemiz açısından düşünürsek, ülkemizde kurumlarda kalan gençlerin korunmaya muhtaç duruma düşmeleri daha çok ekonomik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Aile yoksulluk ve olanaksızlıklar nedeniyle çocuğunu aile dışında bir kuruma vermek zorunda kalmaktadır. Bu nedenle kuruma yerleştirilmiş çocuk ile ana baba arasında kişisel ilişki kurulması çocuğun toplumsallaştırılması açısından yararlı olacaktır. Çünkü aile çocuğun duygusal, sosyal ve ahlak gelişimini sağlayan temel kurumdur⁸¹. Çocuğun toplumsallaşma süreci önce ailede başlar. Çocuk sosyal bir varlık halini alırken ilk önce kendisini aile içindeki sosyal şartlara uydurur. Böylece çocuk için aile ilk sosyal uyum okulu, toplumsallaştıran ilk unsur ve onun temel ihtiyaçlarına doyum sağlayan ilk topluluktur. Aile içindeki eğitim ve yetişme sürecinin diğer toplumsal kurumlarca devir alındığında bile ailenin destek görevi önemini sürdürür⁸².

Korunmaya muhtaç kalarak aile dışında bakım altına alınan çocuklar bakımından da ailenin bu niteliği önemini korur. Ailenin yapısal, özellikle de ekonomik koşulları nedeniyle kurumlara yerleştirilen çocukların ana-babalarıyla kişisel ilişkileri görece olarak sürdürülmelidir. Bu konu hâkimin kararları doğrultusunda kurumun sorumluluğu içine girmektedir. Çocukların aileleriyle ilişkilerinin kurulması ve

sürdürülmesi konusunda kurum yönetiminin yardımcı ve yönlendirici olması gerekir. Çünkü çocuk genellikle kurum veya koruyucu aile yanına geçici olarak yerleştirilir. Fakat devamlı olarak yerleştirilse bile, hakim çocukla ana-baba arasındaki ilişkileri zorunlu olmadıkça tamamen koparmamalıdır. Bu nedenle yerleştirilmiş bir çocuk koruyucu aile veya kurum tarafından ana-babasına ve aile birliğine saygı gösterecek şekilde yetiştirilmelidir. Keza, çocuğa ana babasına riayet etme ve her türlü yardımı yapma görevinin mevcut olduğu öğretilmelidir. Çünkü ana baba herşeye rağmen çocuğun en yakın hısımsıdır.

Sonuç

Medenî hukuka göre, çocuğu korumak için tedbir alınabilmesinin şartı çocuğun güvenliğinin tehlikeye düşmesidir. Çocuğun güvenliğinin tehlikeye düşmesi ana-babanın kanunun kendilerine yüklediği görevleri yerine getirmemekte olduklarının önemli bir belirtisidir. Ana-babanın, yerine getirmediği takdirde devletin müdahalesini gerektiren yetiştirme ve eğitim görevlerinin kapsamını onların eğitim yetenekleri ve istekleri değil, çocuğun bakım ve korunmaya olan ihtiyacı belirler. Bu nedenle ana-babanın, çocuğa uygun bakım ve ihtimam gösterememelerine bazı gerekçeler ileri sürmesi kabul edilemez. Başka bir ifade ile Medenî hukuka göre alınacak koruma tedbirleri ana-babanın kusurlu olması şartına bağlı değildir.

Bununla beraber çocuğa özen göstermek ve onu yetiştirmek ilk plânda ana-babanın görevidir. Bu nedenle, çocuğun korunması için medenî hukuka göre müdahale edilmez ancak, çocuk başka şekilde korunmadığı takdirde söz konusu olur. Medenî Kanununun 275. madesindeki "icap ettiği halde" ibaresi, çocuğun Medenî Kanuna göre korunması için alınacak bütün tedbirler için geçerlidir. Bu nedenle ana-babadan birinin çocuğun eğitiminde ihmalkâr davranmasına rağmen, diğerinin yetenek ve becerileri, onun eksikliğini telâfi ediyorsa medenî hukuka göre tedbir alınmasına gerek kalmaz.

Devletin velayet hakkına müdahalesi sadece yararlı değil, aynı zamanda ana-baba ve çocuk ilişkilerini bozucu bir etkide meydana getirir. Bu nedenle, koruma tedbirlerinin haklı olabilmesi için, çocuğun

güvenliği, velayet hakkının uygun biçimde kullanıl-
maması nedeniyle önemli derecede ve açıkça tehli-
keye düşmeli ve ana-baba bu tehlikeyi kendiliklerin-
den gidermiyor ya da gideremiyor olmalıdırlar. Çün-
kü, Medenî Kanunun öngördüğü tedbirlerin amacı,
ana-babanın cezalandırılması değil, çocuğun korun-
masıdır.

Müdahale ana-babanın kusuruna bağlı olma-
makla birlikte, tedbirlerin seçim ve uygulanmasında
onların tutum ve davranışlarından tamamen vazgeçi-
lemez. Çünkü, ana-babanın kusuru çocuğun tehlike
içinde bulunduğunun ve korunmaya olan ihtiyacının
işaretidir. Kusurun mevcut olmadığı hallerde tehlike
daha hafiftir ve dolayısıyla mümkün olduğu ölçüde
hafif tedbirlerle yetinmek gerekir.

Medenî Kanunumuz, velayet hakkının iyi kul-
lanılmaması halinde çocuğun korunması için, genel
tedbirler (m. 272), çocuğun ana-babadan alınması ve

bir kurum ya da aile yanına yerleştirilmesi (m. 273)
ve velayet hakkının kaldırılmasından ibaret olmak
üzere üç çeşit tedbir öngörmüştür.

Hakim çocuğun güvenliğinin korunması amacını
sağlamaya yeterli olduğu takdirde daha hafif ted-
birlerle yetinmelidir. Çocuğun ana-babadan alınması
velayet nezi tedbirlerin en ağırlarıdır. Bu nedenle
bu tedbirlere ancak daha hafif müdahalelerin sonuç
vermeyeceği veya yetersiz olduğu daha başlangıçta
bilinir ya da daha hafif tedbirlerin uygulanması so-
nucunda bunların amaca ulaştıramayacağı anlaşılırsa
başvurulabilir.

Böylece çocuğun ana-babası tarafından korun-
masına devletin müdahalesi yardımcı olmalıdır. Me-
denî Kanunun 273. maddesindeki "etkili başka ıslah
çaresi bulunmadığı takdirde" ibaresi ile koruma ted-
birlerinin ana-babaya yardımcı olması gerektiği ifa-
de edilmiştir.

DİPNOTLAR

1) SAYMEN, s. 172

2) MÜLLER, s. 15

3) MÜLLER, s. 16.

4) MÜLLER, s. 16.

5) HEGNAUER, Art. 283, Nr. 250.

6) MAIER, s. 31

7) EDİS, s. 193; Yg. HGK. 21.11.1962, E.6-29, K.
64 (OLGAÇ, 1967, s.22, N.I.)

8) İNAN, s. 140.

9) EGGER, Art. 283, N. 14; SILBERNAGEL, Art.
283, Nr. 18 vd.; MAIER, s. 29; HEGNAUER, Art.
283 N. 101.

10) EGGER, Art. 283, Nr. 15.

11) LEHMANN, s. 29.

12) KAUFMANN, s. 13 vd.

13) İNAN, s. 141.

14) GROB, s. 33, 34; LEHMANN, s. 25; MÜL-
LER, s. 15.

15) MÜLLER, s. 15.

16) EGGER BBL 1944, 1110; bu görüşün eleştirisi
MNOOKIN, FamRZ 1975, s. 1 vd.

17) BOEHLEN, MBUR 1954, s. 370; BÜHLER.
ZSR 1955, s. 411; EGGER, Art. 283, N. 31;
HENKEL, s. 35.

18) HEGNAUER, Art. 283, N. 43; MNOOKIN,

FamRZ 1975, s. 4 vd.

19) GROB, s. 33; HEGNAUER, Art. 283; HEN-
KEL, s. 36.

20) HERZKA, ZVW 1973, s. 137; MNOOKIN,
FamRZ 1975, s. 2.

21) HEGNAUER, Art. 283, N. 45.

22) SJZ 1915-16, 320; 1916-1917, 33.

23) Semjud 1958, 431; ZVW 1960, 136.

24) Semjud 1958, 431; SJZ 1924-1925, 304 vd.;
Grossen, Pro juventute 1972, s. 251.

25) SJZ 1915-1916, 320. ZVW 1950, 15.

26) HENKEL, s. 39.

27) ZVW 1970, 62; 1970, 69; ZVW 1960, 138; 1967,
22.

28) BGE 82 II 476.

29) BGE 53 II 194; 54 II 9; ZVW 1968, 32 vd.;
1972
17 vd.

30) BGE 54 II 72; ZVW 1960, 138; 1962, 16; 1966,
66 1971; 149; 1972, 122.

31) HENKEL, s. 20-21, 75.

32) HENKEL, s. 75.

33) HEGNAUER, Art. 283, N. 118.

34) MÜLLER, s. 34.

35) ÖZTAN, s. 397.

36) HEGNAUER, Art. 283, Nr. 119.

- 37) **HENKEL**, s. 81.
38) **HEGNAUER**, Art. 283, Nr. 119,120.
39) BGE 80 W103; ZVW 1962,135.
40) **HEGNAUER**, Art. 283, Nr. 139 a.
41) ZVW 1958, 143; **HEGNAUER**, Art. 283; Nr. 132,134.
42) **HEGNAUER**, Art. 283, Nr. 131.
43) **HEGNAUER** Art. 283, Nr. 131
44) **HENKEL**, s. 80; **HEGNAUER**, Art. 283, Nr. 139.
45) **HENKEL**, s. 80; **HEGNAUER**, Ar. 283, Nr. 136.
46) **BOWLEY**, s. 70.
47) **HEGNAUER**, Art. 284, Nr. 7, Art. 285 Nr. 9.
48) **GROB**, s. 76; **EGGER**, Art. 284, Nr. 3
49) **JORIO**, s. 321 vd.; **MAIER**, s. 29 vd.
50) **HEGNAUER**, Art. 275, Nr. 30, 31, Art.293, Nr.60.
51) ZVW 5/1950,1İ, Nr. 12.
52) **HEGNAUER**, Art. 283, Nr. 67 vd.
53) ZVW 5/1954,124, Nr. 54.
54) SJZ 12 1914-15, 319, Nr. 79.
55)ZVW 51/1950,81,15.
56)BGE53 II 194.
57)BGE 54 II 9.
58) **HEGNAUER**. Art. 284, Nr. 17.
59) Koruma tedbirleri alınması bakımından uygulanacak ilkeler hakkında geniş bilgi için bkz., **İNAN**, s. 104-105; **AKYÜZ**, *Çocuğun Güvenliği*, s. 49-55.
60) United Nations, Childrens Fund, Child Abuse and Neglect in a Global perspectice, UNICEF 1986/CRP 4,14 March 1986.
61) Enfants privés d'un milieu familial noral Naïons Unies. Departement de questions Sociales, s. 4.
62) **REİCHER**, s. 718.
63) **CLOSTERMANN**. s. 829.
64) **LEHMANN**, s. 44.
65) **İNAN**, s. 144.
66) **MÜLLER**, H., s. 69; **İNAN**, *Çocuk Huk.*, s. 144.
67) Bir babanın eğitimi, güç. çocuğunu zincirle bağlayarak evde tutmaya çalışmasına dair bir haber televizyonda verilmiştir.
68) **EGGER**, Art. 284, Nr. 6.
69) **GROB**. s. 21; **HEGNAUER**, *Konim.*, Art. 284, Nr. 27.
70) **SCHEURER**, s. 108,109.
71) **WOLF**, s. 16; **HEGNAUER**, *Konim. Art. 284, Nr. 24.*
72) Kurum ve koruyucu aile bakımını yarar ve sakın caları üzerinde diğeri bir incelemede ayrıntılı biçimde durduğumuzdan konuyu burada özetle ele aldık (bkz. **AKYÜZ-E.** "Çocuğun Güvenliği ilkesi Işığında Korunmaya Muhtaç Çocuklar", A.Ü.E.B.F. Dergisi, Ankara 1990. s.
73) **CILGA**,s.45.
74) **GÖKÇE**, s. 162.
75) Bugün memleketimizde yeterli sayıda kurum olmadığı gibi koruyucu aile uygulaması da çok sınırlıdır. Bu nedenle yetkili makamlar yöntem mücadelesinden çok (kurum mu-koruyucu aile mi) korunmaya muhtaç çocukları bakım altına alma ve zorunlu ihtiyaçlarını karşılama çabası içindedirler. Mevcut kurumlarımız kapasitesinin üstünde çocuk barındıran, bunları yalnızca doyurup giydiren, eğitime ve sosyalleştirme yönünü ihmal eden kışla tipi kurumlar durumundadır. Binalar bir çok yerlerde çocukların yerleştirilmesine uygun şartlara sahip değildir. Çocukların yetiştirilmesinde en büyük faktör olan onların sosyal ve duygusal gelişmelerini olumlu yönde etkileyecek şartlar da bulunmamaktadır. Nitelikli personel yetersizliği kurumların çoğunun en büyük sorunudur. Keza özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar için yeterli sayıda kurum mevcut değildir.
76) **SCHWEİZER**, s. 116; **RUTZ**, s. 89, 96; **TARAKÇIOĞLU**, s. 69.
77) **WEİSS**, s. 65; **MARKUS**. s. 114.
78) **WE SS**, s. 65; **EGGER**, Art. 278. Nr. 1, Art. 284,Nr.13.
79) **MAİER**, s. 42; **RUTZ**, s. 64; **İNAN**, s. 144.
80) **ROSSEL**, s. 118; **EGGER**, Art. 378, Nr. 19; **OETLİ**, s. 78; **HOERNİ**, s. 234. Memleketimizde çocuğun yerleştirileceği ailenin seçiminde din pek rol oynamaz. Çünkü islam dinindeki mezhep ayrımları huristyan dinindeki katolik ve protestan ayrımındaki kadar kesin değildir.
81) **HINTERKAUSEN/WEİNOHL**, s. 46; **GOODE**, s. 64; **MİTSCHLERLİCH**, s. 70 vd.
82) **KUDAT**, s. 99; **CILGA**. s. 30.

KAYNAKLAR

- 1) AKYÜZ, Emine: *Çocuğun Güvenliği Sorunu*, Ank, 1989.
- 2) BOEHLEN, Mark: "Entzug und Wiederherstellung der elterlichen Gewalt, Voraussetzung und Wirkung" (MBUR 1954, s. 369 vd.)
- 3) BOWBL John, *Mut erli ebe und Kindliche Entwicklung*, Basel 1972,
- 4) CILGA, İbrahim: *Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları*, Ankara 1989.
- 5) CLOSTERMANN, Heller: *Encyclopadisches Handbuch des Kindes schutzes und der Jugendfürsorge*, Leipzig 1930.
- 6) EDİŞ, Seyfullah: *Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*, Ankara 1979.
- 7) EGGERA.: *Das Familienrecht*, 2. Aht., *Die Verwandtschaft*, Art. 252-359, Zürich 1943.
- 8) GOODE, William: *Struktur der Familie*, Köln 1960.
- 9) GÖKÇE, Birsen: *Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu*, Ankara 1967.
- 10) GROB, Hans: *Das recht des Kindes auf die Fürsorge der Eltern*, Diss., Zürich 1912.
- 11) GRÖSSEN, Jacques/Michel: "Elterliche Gewalt und Kindeschutz" *Pro. Juventute*, 1972, s. 246., vd.
- 12) HEGNAUER, Cyril: *Bemer Kommentar zum ZGB, Bd. II, Familienrecht*, 2. Abteilung *Die Verantwortlichkeit*. Teil-band, *das eheliche Kindesverhältnis*, Art. 252-301 ZGB, Bern 1964.
- 13) HENKEL. Helmut: *Die Anordnung von Kinderschützmassnahmen Gemäss Art. 307. Çev. ZGB, Diss.*, Zürich 1977.
- 14) HERTZKA, Stefan: "Der rechtliche Kinderschutz aus Kinderpsychiatrischer Sicht", *ZfW*, 1973, s. 136 vd.
- 15) HOERNI, Margrit: "Über die religiöse Erziehung Bovermündeter Kinder", in *Festschrift für A. Egger*, 1945.
- 16) İNAN, Ali Naim: *Çocuk Hukuku*, İstanbul 1968.
- 17) JORIO, Ti no: *Der Inhaber der elterlichen Gewalt nach dem neuen Kindesrecht* Diss, Zürich 1977.
- 18) KAUFMANN, Joseph: *Das Züchtigungsrecht der elterlichen Gewalt und Erzieher*, Zürich 1909.
- 19) KUDAT, A.: "Aile ve Yeniden Üretim", *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı 2, s. 94 vd. HINTERKAUSEN-WEINOHZ
- 20) LEHMANN, Walter: *Die Einschränkung der elterlichen Gewalt durch die Minderjährigen gemäss Art. 283 und 284 des schweizerischen Zivilgesetzbuches*, Diss., Bern 1949.
- 21) MAIER, Eduard: *Contribution a l'etude de l'intervention des Autorites de Tutelles dans l'exercice de la puissance Paternelle* Diss. Lausanne 1921.
- 22) MARKUS, A. Madeleine: *Die Pflegekindschaft, eine rechtsvergleichende Studie*, Diss., Zürich 1954.
- 23) MNOKIN, Robert: "Was stimmt nicht mit der Formel Kindeswohl (FamRZ 1975, s. 2 vd).
- 24) MÜLLER, Hulda: *Das Staatliche Eingreifen in der elterlichen Rechte zum Schutz der Person des Kindes*, Diss, Zürich 1923.
- 25) OETLI, Hedwig: *Die Persönliche Fürsorge des Vormundes für das Mündel*, Diss. Zürich, 1941.
- 26) OLGAC, Senai: *Türk Medeni Kanunu Şerhi B2*, İstanbul 1969.
- 27) ÖZTAN, Bilge: *Aile Hukuku*, 2 B. Ankara 1979, 1983.
- 28) ROSSEL, Jean: *Les mesures de protection administratives de l'enfant dans leurs rapports avec la puissance paternelle en droit suisse* Zeitschrift für Schweizerisches recht 1917.
- 29) RUTZ, Alois: *Das unmündige Kind ausserhalb der elterlichen Haushaltes nach schweiz. Zivilgesetzbuch*. Diss., Freiburg 1928.
- 30) SAYMEN, Ferit Hakkı: "Medeni Kanunumuzda Çocukların Ana-babalanna Karşı Korunmaları", *İş Mecmuası* 1943, C.9, sayı 34. s. 172 vd.
- 31) SCHEURER, Daniel: *Eltern und Kind im Schweizerrecht*, Zürich 1916.
- 32) SCHWEHZER, Dora: *Die Versorgung Vernachlässigster Kinder nach Art. 284 des schweizerischen Zivilgesetzbuches*, Zürich 1948.
- 33) SILBERNAGEL, Alfred. *Familienrecht, II. Abt., Die Verwandtschaft*, Bern 1927.
- 34) TARAKÇIOĞLU, Nurettin: *Le controle de la puissance paternelle*, Diss. Neuchâtel 1955.
- 35) TUOR, Peter-SCHNEIDER, Bernhard: *Das Schweizerische Zivilgesetzbuch*, 8. A. Zürich 1968,
- 36) WEISS, Hans: *Das Pflegekinderwesen in der Schweiz* Diss., Zürich 1920.
- 37) WOLFER, Ernst: *Die behördliche Jugendhilfe*. Zürich 1940.